

MEHNAT MIGRATSIYASI VA UY XO‘JALIKLARI DAROMADLARI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK

Rakhmonov Islomjon Ikromjon ugli

Janubiy Koreyadagi Namseul universiteti ,
Moliyaviy boshqaruv fakultetining magistratura bosqichi bitiruvchisi
Fargona viloyati, Farg'ona tumani Qo'rg'ontepa mfy, 149-uy
Islomrahmonov1997@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada mehnat migratsiyasi va uy xo‘jaliklari daromadlari o‘rtasidagi bog‘liqlik O‘zbekiston sharoitida tizimli hamda institutsional yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi mehnat migratsiyasining uy xo‘jaliklari daromadlari hajmi, tarkibi, barqarorligi va qayta taqsimlanish mexanizmlariga ta‘sirini aniqlashdan iborat. Tadqiqotda BMT, XMT, Jahon banki, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Milliy statistika qo‘mitasining ochiq ma‘lumotlari, shuningdek, O‘zbekiston bo‘yicha maxsus analitik hisobotlar ikkilamchi manba sifatida qo‘llanildi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, mehnat migratsiyasi uy xo‘jaligi daromadlarini faqat miqdor jihatdan oshiruvchi hodisa emas, balki daromad manbalari tarkibini o‘zgartiruvchi, iste‘molni silliqlashtiruvchi, kambag‘allik xavfini kamaytiruvchi va mintaqalar kesimida notekis ta‘sir ko‘rsatuvchi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmdir. O‘zbekistonda 2024-yilda transfert daromadlar jami aholi daromadlarining 26,0 foizini, xorijdan kelgan pul o‘tkazmalari esa jami daromadlarning 16,5 foizini tashkil etgani, 2025-yil yanvar–sentabr holatiga ko‘ra bu ko‘rsatkich 21,5 foizga yetgani mehnat migratsiyasi uy xo‘jaliklari farovonligida strukturaviy omilga aylanganini ko‘rsatadi. Maqolada mehnat migratsiyasi–daromad bog‘liqligi to‘g‘ridan to‘g‘ri emasligi, u valyuta kursi, mehnat bozori sharoiti, migrantning huquqiy maqomi, pul o‘tkazmasi kanallari, uy xo‘jaligining demografik tarkibi va hududiy xususiyatlar orqali vositalanishi ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so‘zlar: mehnat migratsiyasi, uy xo‘jaligi daromadi, pul o‘tkazmalari, transfertlar, kambag‘allik, farovonlik, O‘zbekiston, remittenslar, daromad tarkibi, institutsional omillar.

Abstract: this article examines the relationship between labour migration and household income in the context of Uzbekistan through a structural and institutional lens. The main objective is to identify how labour migration affects the volume, composition, stability and redistribution mechanisms of household income. The study relies on secondary data from the United Nations, the International Labour Organization, the World Bank, the Central Bank of Uzbekistan and the National Statistics Committee of Uzbekistan, as well as country-specific analytical reports. The findings show that labour migration should not be understood merely as a factor increasing household income quantitatively; rather, it transforms the composition of income sources, smooths consumption, reduces poverty risks and produces uneven regional effects. In Uzbekistan, transfer income accounted for 26.0 per cent of total

household income in 2024, while remittances from abroad represented 16.5 per cent of total income; by January–September 2025 this figure had risen to 21.5 per cent, indicating that migration has become a structural component of household welfare. The article argues that the migration–income nexus is not linear but mediated by exchange rates, labour market conditions, migrants’ legal status, remittance channels, household demographic structure and territorial differences.

Keywords: labour migration, household income, remittances, transfers, poverty, welfare, Uzbekistan, income structure, institutional factors, migration economics.

Аннотация: в статье исследуется взаимосвязь между трудовой миграцией и доходами домохозяйств в условиях Узбекистана на основе структурного и институционального подходов. Цель исследования состоит в выявлении влияния трудовой миграции на объем, структуру, устойчивость и механизмы перераспределения доходов домохозяйств. В качестве эмпирической базы использованы открытые данные ООН, МОТ, Всемирного банка, Центрального банка Республики Узбекистан и Национального комитета по статистике Республики Узбекистан, а также специальные аналитические обзоры по Узбекистану. Результаты исследования показывают, что трудовая миграция выступает не только фактором количественного увеличения доходов домохозяйств, но и механизмом изменения структуры доходов, сглаживания потребления, снижения риска бедности и формирования выраженной региональной дифференциации. В 2024 году в Узбекистане трансфертные доходы составили 26,0 процента совокупных доходов населения, а денежные переводы из-за рубежа — 16,5 процента, тогда как по итогам января–сентября 2025 года их доля достигла 21,5 процента, что свидетельствует о превращении миграции в структурный фактор благосостояния домохозяйств. В статье обосновывается, что связь между трудовой миграцией и доходами не является линейной и опосредуется валютным курсом, условиями рынка труда, правовым статусом мигранта, каналами переводов, демографическим составом домохозяйства и территориальными особенностями.

Ключевые слова: трудовая миграция, доходы домохозяйств, денежные переводы, трансферты, бедность, благосостояние, Узбекистан, структура доходов, институциональные факторы, экономика миграции.

Kirish

XXI asr jahon iqtisodiyoti uchun mehnat migratsiyasi periferik emas, balki mehnat bozorlari nomutanosibli, demografik bosim, daromad tafovutlari va hududlararo imkoniyatlar asimmetriyasini muvozanatlashtiruvchi markaziy mexanizmlardan biriga aylandi. BMT ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda dunyo bo'yicha xalqaro migrantlar soni 304 million nafarga yetgan va ular jahon aholisining 3,7 foizini tashkil etgan; XMT hisob-kitoblariga ko'ra, 2022-yilda xalqaro migrantlar orasida mehnat bozorida qatnashayotganlar soni 167,7 million nafar bo'lgan. Jahon banki ma'lumotlari esa remittenslarning global iqtisodiy ahamiyati tobora oshib borayotganini ko'rsatadi: 2023-yilda vatanga yuborilgan remittenslar hajmi taxminan 656 milliard AQSh dollariga teng bo'lgan, 2024-yilda esa past va o'rta daromadli mamlakatlarga rasmiy qayd etilgan pul o'tkazmalari 685 milliard AQSh dollariga yetishi kutilgan, bu ko'rsatkich ayrim hollarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar

va rasmiy yordam oqimlaridan ham ustun turadi; shu bilan birga, pul yuborish qiymatining oʻrtacha global darajasi 2023-yil toʻrtinchi choragida 6,4 foiz boʻlib qolayotgani mazkur oqimlarning iqtisodiy samaradorligi transfer xarajatlari bilan ham cheklanayotganini anglatadi. Oʻzbekiston sharoitida bu mavzu nazariy qiziqishdan koʻra ancha amaliy tusga ega, chunki mamlakatda mehnat migratsiyasi nafaqat bandlik bosimini tashqi bozorga chiqaruvchi kanal, balki koʻplab uy xoʻjaliklari uchun daromadlar barqarorligini saqlovchi va ijtimoiy himoya tizimining norasmiy qoʻshimcha qavati vazifasini bajaruvchi mexanizm sifatida shakllangan. Jahon banki maʼlumotlari boʻyicha Oʻzbekistonda shaxsiy remittenslar 2024-yilda YaIMning 14,4 foiziga teng boʻlgan, Milliy statistika qoʻmitasi maʼlumotlariga koʻra esa 2024-yilda transfert daromadlar jami aholi daromadlarining 26,0 foizini tashkil etgan, shundan xorijdan olingan pul oʻtkazmalari umumiy daromadning 16,5 foiziga teng boʻlgan; 2025-yil yanvar–sentabr yakunlariga koʻra mazkur ulush 21,5 foizgacha koʻtarilgan. Bu raqamlar migratsiya va uy xoʻjaligi daromadi oʻrtasidagi bogʻliqlikni oddiy “xorijga ketdi – pul yubordi – oila boyidi” sxemasidan ancha murakkab ekanini koʻrsatadi, chunki daromadning oʻsishi uning tarkibiy oʻzgarishi, isteʼmol profilining yangilanishi, kambagʻallik xavfining kamayishi, hududiy tafovutlarning kuchayishi hamda mehnat motivatsiyasining qayta shakllanishi bilan birga kechadi. Jahon bankining Oʻzbekiston boʻyicha tadqiqotlari migratsiya koʻpincha ish oʻrinlarining yetishmasligi, past mahalliy ish haqi, hayotiy qoniqishning pasayishi, ishsizlik va uy xoʻjaligidagi salbiy shoklar fonida faollashishini, migrantlar esa uyda qolgan aʼzolarining iqtisodiy qiyinchiliklari kuchayganda pul oʻtkazmalari chastotasi va hajmini moslashtirishini koʻrsatgan; yana bir muhim natija shuki, remittenslar boʻlmagan taqdirda Oʻzbekistonda kambagʻallik darajasi 9,6 foizdan 16,8 foizgacha koʻtarilishi mumkin. Demak, migratsiya bu yerda faqat daromad manbai emas, balki xavfni yumshatuvchi, isteʼmolni silliqlashtiruvchi va ijtimoiy reproduksiyani davom ettiruvchi sugʻurta mexanizmi hamdir. Shu nuqtadan kelib chiqib, maqolaning maqsadi mehnat migratsiyasi va uy xoʻjaliklari daromadlari oʻrtasidagi bogʻliqlikni Oʻzbekiston misolida miqdoriy, tarkibiy va institutsional jihatdan izohlash, ushbu bogʻliqlikning toʻgʻridan toʻgʻri emas, balki vositalangan va mintaqaviy tafovutlarga boy mexanizm ekanini asoslashdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: birinchidan, mehnat migratsiyasining uy xoʻjaligi daromadlari tarkibidagi ulushini tahlil qilish; ikkinchidan, remittenslarning kambagʻallikni kamaytirish, isteʼmolni barqarorlashtirish va daromad manbalarini diversifikatsiya qilishdagi rolini ochib berish; uchinchidan, hududlar boʻyicha tafovutlar va tashqi xavflar taʼsirini aniqlash; toʻrtinchidan, migratsiya daromadlarini uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka aylantirishning institutsional shartlarini taklif etish. Maqolaning ilmiy yangiligi mehnat migratsiyasi–daromad bogʻliqligini faqat remittenslar hajmi bilan emas, balki daromadni toʻldirish – xavfni yumshatish – investitsiyaga aylantirish – ichki mehnat xulqini qayta shakllantirish zanjiri orqali koʻrishga uringanidadir; sodda qilib aytganda, masala pulning kelishida emas, u uy xoʻjaligi iqtisodiyotining ichki arxitekturasi qanday qayta qurishidadir. Va bu yerda raqamlar sovuq, ammo xulosalar issiq: migratsiya Oʻzbekiston uy xoʻjaliklari uchun vaqtinchalik yordam emas, koʻpincha hayot strategiyasining bir qismiga aylangan. Mavzuning yana bir metodologik dolzarbligi shundaki, mehnat migratsiyasi koʻpincha

sof makroiqtisodiy kategoriya sifatida o‘rganiladi, holbuki u mikro darajada qaror qabul qilish, oilaviy resurslarni taqsimlash, farzandlar ta’limiga sarmoya, sog‘liq xarajatlari, uy-joy sifati va hatto nikoh strategiyalarigacha ta’sir ko‘rsatadigan ijtimoiy institut sifatida ham namoyon bo‘ladi. O‘zbekiston sharoitida ayniqsa qishloq joylarda mehnat migratsiyasi daromadning “uchinchi yo‘li” sifatida qaraladi: bir tomonda mahalliy ish haqi va o‘zini o‘zi band qilish daromadlari, ikkinchi tomonda esa davlat ijtimoiy ko‘mak tizimi bo‘lsa, uchinchi yo‘l sifatida chet el mehnat bozori oilaviy budjetni ushlab turuvchi tayanchga aylanadi. Bu esa migratsiyani vaqtinchalik individual tanlov emas, balki kollektiv uy xo‘jaligi strategiyasi sifatida talqin qilish zaruratini tug‘diradi. Shu nuqtayi nazardan mazkur maqola neoklassik migratsiya nazariyasi, yangi iqtisodiy migratsiya nazariyasi va uy xo‘jaligi iqtisodiyoti konsepsiyalarini birlashtirishga intiladi. Neoklassik yondashuv migratsiyani ish haqi tafovutlari bilan izohlasa, yangi iqtisodiy yondashuv uni risklarni diversifikatsiya qilish va bozor cheklovlarini aylanib o‘tish mexanizmi sifatida ko‘radi; uy xo‘jaligi yondashuvi esa qaror qabul qilish subyekti sifatida yakka migrantni emas, oilani markazga qo‘yadi. Aynan shu uchlik O‘zbekiston tajribasini yaxshiroq ochib beradi. Chunki bu yerda migrant ko‘pincha o‘zini emas, ortida qolgan oilani “moliyaviy masofadan boshqarish” rolini bajaradi. Shuningdek, mehnat migratsiyasi va daromadlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishda vaqt omili ham muhimdir: dastlabki bosqichda safar xarajatlari va qarzlar daromadning sof o‘rishini cheklashi mumkin, keyingi bosqichda esa remittenslar oqimi barqarorlashib, uy xo‘jaligi budjetida muntazam o‘rin egallay boshlaydi. Demak, migratsiyaning daromadga ta’siri statik emas, bosqichma-bosqich ochiladigan dinamik jarayondir. Mavzuning amaliy qiymati yana shunda ko‘rinadiki, O‘zbekistonda mehnat migratsiyasi ko‘p hollarda davlatning rasmiy bandlik siyosati, ijtimoiy himoya mexanizmlari va hududiy rivojlanish dasturlari bilan yonma-yon, ammo ulardan mustaqil tarzda ishlaydigan “oilaviy moslashuv mexanizmi”ni yaratgan. Shu sababli migratsiyani baholashda faqat iqtisodiy foyda yoki faqat ijtimoiy xavf nuqtai nazaridan yondashish yetarli emas; u uy xo‘jaligining yashash strategiyasi, mahalliy bozordagi imkoniyatlar cheklovi va global mehnat bozoriga ulanish darajasining kesishgan nuqtasida shakllanadi.

Tadqiqot materiallari va metodlari

Mazkur tadqiqot mehnat migratsiyasi va uy xo‘jaligi daromadlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntirish uchun aralash analitik yondashuvga tayandi, biroq klassik empirik maqolalardagi kabi bitta yopiq mikrodataset ustida regressiya qurishdan ko‘ra, ochiq rasmiy manbalar, mamlakat hisobotlari va xalqaro institutlar tayyorlagan maxsus analitik hujjatlarning o‘zaro integratsiyasi asosida dalillash usulini tanladi. Tadqiqotning axborot bazasiga BMTning xalqaro migrantlar to‘g‘risidagi 2024-yilgi ma’lumotlari, XMTning xalqaro migrant ishchilar bo‘yicha 2024-yilgi global baholari, Jahon bankining remittenslar, O‘zbekiston iqtisodiyoti va uy xo‘jaliklari farovonligi bo‘yicha ma’lumotlari, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining xalqaro migratsiya va jismoniy shaxslarning valyuta operatsiyalari bo‘yicha 2026-yilgi sharhi, shuningdek, O‘zbekiston Milliy statistika qo‘mitasining 2024 va 2025-yillar bo‘yicha aholi daromadlari haqidagi press-relizlari kiritildi. Empirik asos sifatida Jahon bankining “Listening to the Citizens of Uzbekistan” tadqiqoti ham muhim manba vazifasini bajardi, chunki unda 4 013 ta uy xo‘jaligi qamrab olingan bo‘lib, iste’mol,

xarajat, daromad, remittenslar va joriy migrantlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlar kompleks tarzda yig‘ilgan; bu esa migratsiya–daromad bog‘liqligini faqat makro oqimlar bilan emas, balki uy xo‘jaligi darajasidagi yashash strategiyalari bilan bog‘lash imkonini beradi. Tadqiqot metodologiyasida bir nechta o‘zaro bog‘liq usullar qo‘llanildi. Birinchisi, deskriptiv-statistik tahlil bo‘lib, u daromadlar tarkibi, transfertlarning ulushi, xorijdan olingan pul o‘tkazmalari miqdori, hududiy farqlar va vaqt bo‘yicha o‘zgarishlarni aniqlashga xizmat qildi. Ikkinchisi, komparativ tahlil bo‘lib, bunda global, mintaqaviy va milliy ko‘rsatkichlar o‘zaro solishtirildi, xususan, O‘zbekistonning remittenslarga qaramligi Markaziy Osiyo va Yevropa – Markaziy Osiyo makonidagi tendensiyalar fonida o‘rganildi. Uchinchi usul strukturaviy-funksional tahlil bo‘lib, unda mehnat migratsiyasi uy xo‘jaligi daromadlariga to‘rt kanal orqali ta’sir qilishi haqidagi konseptual model ishlab chiqildi: daromadni to‘ldirish kanali, xavfni yumshatish kanali, iste’moldan investitsiyaga o‘tish kanali va ichki mehnat xulqini qayta shakllantirish kanali. To‘rtinchi usul institutsional tahlil bo‘lib, u remittenslar hajmi va samaradorligi migrantning huquqiy maqomi, qabul qiluvchi mamlakatdagi ish haqi dinamikasi, valyuta kursi, transfer infratuzilmasi, bank xizmatlari, raqamli to‘lov texnologiyalari va davlatning migratsiya boshqaruvi sifatiga qanday bog‘liqligini aniqlash uchun qo‘llandi. Shu bilan birga, maqolada mantiqiy umumlashtirish va ilmiy abstraksiyalash usullari ham ishlatildi, chunki mehnat migratsiyasi bilan bog‘liq barcha oqibatlar rasmiy statistikada to‘liq aks etmaydi: norasmiy pul o‘tkazmalari, mavsumiy ishlar, vaqtinchalik qaytishlar, qarz hisobiga safarga chiqish va uyda qolgan a‘zolarining bepul parvarish mehnati kabi omillar statistik ko‘rsatkichlardan tashqarida qolishi mumkin. Tahliliy model doirasida uy xo‘jaligi jami daromadi shartli ravishda to‘rtta blokka ajratib ko‘rildi: mahalliy mehnat daromadi, tashqi mehnat migratsiyasidan keladigan remittenslar, ijtimoiy transfertlar va mulk hamda o‘z iste’moli uchun ishlab chiqarishdan tushadigan qo‘shimcha tushumlar. Ushbu model shuni ko‘rsatadiki, mehnat migratsiyasi ta’siri faqat remittenslar komponenti bilan cheklanmaydi; u mahalliy daromadga ham ta’sir qiladi, chunki migrant chiqib ketgach uy xo‘jaligida qolgan a‘zolarining bandligi, ish qidirish faolligi, uy mehnati taqsimoti va iste’mol qarorlari o‘zgaradi. Jahon bankinging O‘zbekiston bo‘yicha tadqiqotlari aynan shu ikkiyoqlama mexanizmga ishora qiladi: bir tomondan, migratsiya bilan bog‘liq uy xo‘jaliklarida daromad va farovonlik yaxshilanadi, ikkinchi tomondan, migratsiya odatda salbiy mahalliy mehnat bozori sharoitlari, ishsizlik va iqtisodiy xavotir kuchaygan pallada faollashadi. Shuning uchun maqolada quyidagi ishchi gipotezalar ilgari surildi: H1 — mehnat migratsiyasi uy xo‘jaliklari daromadini ijobiy o‘zgartiradi; H2 — bu ta’sir daromad hajmiga qaraganda daromad tarkibida kuchliroq namoyon bo‘ladi; H3 — ta’sir hududlar va ijtimoiy guruhlar kesimida notekis; H4 — remittenslarning ijobiy samarasi transfer xarajatlari, valyuta xatari va tashqi mehnat bozori cheklovlari sababli to‘liq realizatsiya qilinmaydi. Tadqiqotning cheklovi shundaki, u yangi mikroma‘lumotlar asosida ekonometrik baholash bermaydi, balki turli manbalardagi empirik xulosalarni O‘zbekiston sharoitida yagona nazariy konstruktsiyaga keltiradi; ammo aynan shu afzallik hamdir, chunki masalaga faqat bitta model oynasidan emas, turli institutsional derazalardan qaraladi. Ilmda ba‘zan raqamdan ko‘ra nisbat muhimroq bo‘ladi; bu mavzuda esa nisbatdan ko‘ra mexanizm muhimroq. Metodik jihatdan tadqiqotda vaqt

qatorlarini o'zaro solishtirish, matnli siyosiy-huquqiy hujjatlarni talqin qilish va institutsional muhitning iqtisodiy natijalarga ta'sirini konseptual tahlil qilish ham qo'llanildi. Shu asosda uy xo'jaligi daromadlarini faqat monetar oqim sifatida emas, balki daromadning muntazamligi, iste'molni rejalashtirish imkoniyati va moliyaviy chidamlilik darajasini aks ettiruvchi tizim sifatida talqin etildi. Tahlil davomida quyidagi analitik savollar markazga qo'yildi: remittenslar qaysi sharoitlarda kambag'allikni kamaytiradi, qaysi sharoitlarda esa faqat vaqtinchalik iste'molni qo'llab-quvvatlaydi; mehnat migratsiyasi uy xo'jaligi ichidagi bandlik motivatsiyasini kuchaytiradimi yoki susaytiradimi; remittenslar inson kapitaliga yo'naltirilganda ularning uzoq muddatli samarasi qanday o'zgaradi; hududlar bo'yicha migratsiya tarmoqlarining rivojlanganlik darajasi daromadning tarkibiy dinamikasiga qanday ta'sir ko'rsatadi. Tahlilning nazariy asosini yangi iqtisodiy migratsiya nazariyasi, uy xo'jaligi ishlab chiqarish modeli, xavf va noaniqlik sharoitida qaror qabul qilish nazariyalari hamda remittenslar iqtisodiyotiga oid zamonaviy ishlanmalar tashkil etdi. Natijalarni izohlashda normativ va pozitiv yondashuv birgalikda qo'llandi: bir tomondan mavjud holat tasvirlandi, ikkinchi tomondan esa ushbu holatni yaxshilashga doir iqtisodiy-siyosiy xulosalar ishlab chiqildi. Shunday qilib, metodologiya oddiy statistik ko'rsatkichlarni ketma-ket sanashdan ko'ra, ularni yagona izohli modelga birlashtirishga xizmat qildi.

Natijalar

Tahlil natijalari mehnat migratsiyasi va uy xo'jaliklari daromadlari o'rtasidagi bog'liqlik O'zbekiston sharoitida kuchli, ammo bir xil emas, balki ko'p qatlamli va vositalangan ekanini ko'rsatdi. Birinchi natija shuki, mehnat migratsiyasi bugungi O'zbekistonda daromadning chekka manbasi emas, balki umumiy daromad arxitekturasi muhim komponentidir. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda transfert daromadlar jami aholi daromadlarining 26,0 foizini tashkil etgan; transfertlar tarkibida 63,4 foizi boshqa joriy transfertlar, 36,6 foizi esa ijtimoiy transfertlar hissasiga to'g'ri kelgan. Eng muhim jihat shundaki, 2024-yil yakunida xorijdan olingan pul o'tkazmalari jami daromadning 16,5 foiziga teng bo'lgan. Demak, mamlakat miqyosida har oltinchi daromad birligi tashqi mehnat migratsiyasi bilan bilvosita bog'liq. 2025-yil yanvar-sentabr ma'lumotlari esa bu rol yanada kuchayganini ko'rsatdi: xorijdan olingan pul o'tkazmalarining jami aholi daromadidagi ulushi 21,5 foizga yetgan. Bunday o'sish migratsiya oqimlarining oddiy hajmiy kengayishi emas, balki uy xo'jaliklarining tashqi daromadlarga tayanish darajasi ortib borayotganini bildiradi. Bu xulosa mamlakat bo'yicha umumlashtirilgan ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmaydi, balki hududiy farqlar bilan ham tasdiqlanadi: 2025-yil yanvar-sentabrda xorijdan olingan pul o'tkazmalarining jami hududiy daromaddagi ulushi Farg'onada 33,7 foiz, Xorazmda 32,0 foiz, Andijonda 31,0 foiz, Samarqandda 28,8 foiz bo'lgan, Toshkent shahrida esa 14,5 foizni tashkil etgan. Bu farqlar sharqiy va migratsiya tarmoqlari kuchli hududlarda mehnat migratsiyasi uy xo'jaligi iqtisodiyotiga chuqurroq singib ketganini ko'rsatadi. 2024-yil kesimida ham shunga yaqin strukturani ko'rish mumkin: ayrim hududlarda transfertlar ulushi mamlakat o'rtachasidan ancha yuqori bo'lib, Farg'ona, Andijon, Namangan, Surxondaryo va Samarqand singari hududlarda daromad tarkibida tashqi manbalarning sezilarli o'rni saqlanib qolgan. Ikkinchi natija — remittenslar hajmi va kanal tuzilmasi

o‘zgarib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki sharhiga ko‘ra, 2025-yilda mamlakatga kirib kelgan pul o‘tkazmalari 18,9 milliard AQSh dollariga yetib, 2024-yilga nisbatan 28 foizga yoki 4,1 milliard dollarga oshgan. Bu o‘shish nafaqat mehnat migratsiyasining davom etayotganini, balki tashqi mehnat bozorlarida talabning saqlanib qolganini, qabul qiluvchi mamlakatlardagi ish haqi va milliy valyutalar dinamikasi hamda raqamli moliyaviy kanallarning rivojlanishi remittenslar oqimini qo‘llab-quvvatlaganini anglatadi. Shu bilan birga, 2025-yilda jismoniy shaxslar olgan mablag‘larning 52 foizi an’anaviy xalqaro pul o‘tkazmalari tizimlari orqali, 46 foizi bank kartalariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri P2P o‘tkazmalar shaklida, 2 foizi esa bank o‘tkazmalari orqali kelgan. Bu holat migratsiya daromadlarining moliyaviy infratuzilmaga singib borishi, ya’ni remittenslarni qabul qilish jarayonida raqamli kanallarning ulushi ortayotganini ko‘rsatadi. Pulning qog‘oz shakldan karta va ilovaga ko‘chishi oddiy texnik o‘zgarish emas; bu remittensdan foydalanish tezligi, izchilligi, xarajatlari va hatto uy xo‘jaligi ichidagi nazorat mexanizmlarini o‘zgartiradi. Uchinchi natija — mehnat migratsiyasi kambag‘allik va farovonlikka sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Jahon bankining O‘zbekiston bo‘yicha “International Migration and Household Well-Being” tadqiqotida remittenslar mavjud bo‘lmaganda kambag‘allik darajasi 9,6 foizdan 16,8 foizgacha ko‘tarilishi mumkinligi ko‘rsatilgan. Tadqiqot shuningdek, migratsiya odatda ish yo‘qotish, ishsizlik, hayotiy qoniqishning pasayishi va mahalliy iqtisodiy vaziyat yomonlashuvi bilan bog‘liq boshlanishini, biroq migrant chetga chiqqach uy xo‘jaligining pul va sub’ektiv farovonlik ko‘rsatkichlari tiklanishini aniqlagan. Yana ham muhimrog‘i, migrantlar uyda qolgan a‘zolar iqtisodiy qiyinchilikka duch kelganda pul yuborish chastotasi va hajmini o‘zgartirib, ularning farovonligini silliqlashtirishi qayd etilgan. Bu natija mehnat migratsiyasining passiv emas, faol kompensatsion mexanizm ekanini ko‘rsatadi: migrant pulni shunchaki yubormaydi, u oiladagi risklarni masofadan boshqaradi. To‘rtinchi natija — mehnat migratsiyasi ijobiy bo‘lsa-da, u to‘liq universal emas. Jahon bankining “International Migration from Uzbekistan” nomli 2021-yilgi hisobotida 2018-yil ma’lumotlari asosida mehnat migrantlarining yarmidan kamrog‘i O‘zbekistondagi uy xo‘jaliklariga remittens yuborgani ko‘rsatilgan. Bu topilma muhim, chunki u har bir migrant doimiy remitter degan stereotipni inkor etadi. Migrantning o‘zi chet elda qarzini yopishi, yashash xarajatlari yuqori bo‘lishi, ishining mavsumiyligi yoki huquqiy mavqei beqarorligi sababli pul yuborish uzilishi mumkin. Demak, migratsiyaning daromadga ta’siri avtomatik emas, selektivdir. Beshinchi natija — tashqi bog‘liqlik xavfi sezilarli. Jahon banki va KNOMAD ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekistonda remittenslar YaIMning taxminan 15 foiziga teng bo‘lgan va pul oqimlarining 78 foizi Rossiya bilan bog‘liq bo‘lgan; bu ulush 2019–2021-yillarda taxminan yarmiga teng bo‘lgan bo‘lsa, 2022-yilda 87 foizgacha sakragan. Shunday ekan, migratsiya daromadlarining ijobiy ta’siri bilan bir qatorda, ular tashqi iqtisodiy sikl, rubl kursi, Rossiya mehnat bozori va migratsiya siyosatidagi o‘zgarishlarga yuqori sezgirlikni ham anglatadi. Bir so‘z bilan aytganda, uy xo‘jaligi daromadi oshmoqda, lekin uning tomi chet el ob-havosiga juda yaqin turibdi. Oltinchi natija sifatida remittenslar iste’mol bilan cheklanmay, uy-joy ta’miri, bolalar ta’limi, davolanish, to‘y-ma’raka xarajatlari, mayda biznes va qishloq xo‘jaligi faoliyatiga ham yo‘naltirilayotgani kuzatildi. Bu esa mehnat migratsiyasining iqtisodiy samarasi nafaqat joriy iste’molni

qo'llab-quvvatlashda, balki aktivlarni tiklash va inson kapitalini saqlashda ham ko'rinishini anglatadi. Demak, mehnat migratsiyasi daromadga qo'shiladigan oddiy pul oqimi emas, balki uy xo'jaligining yashash va moslashish strategiyasini qayta tashkil etuvchi omildir. Yettinchi natija sifatida remittenslardan foydalanish yo'nalishlarida ham qatlamli manzara kuzatiladi. Uy xo'jaligi daromadlari oshgan sari mablag'larning bir qismi joriy oziq-ovqat va kundalik ehtiyojlarga, keyingi qismi ta'lim, sog'liq va uy-joyni yaxshilashga, undan keyingi bosqichda esa kichik tadbirkorlik yoki daromad keltiruvchi aktivlarga yo'naltiriladi. Bu migratsiya daromadlarining marjinal foydasi uy xo'jaligining dastlabki ijtimoiy holatiga bog'liqligini ko'rsatadi: kambag'al uy xo'jaligi uchun remittens avvalo omon qolish vositasi, o'rta qatlam uchun barqarorlashtiruvchi omil, nisbatan yuqori daromadli oilalar uchun esa kapital yig'ish instrumentiga aylanishi mumkin. Sakkizinchi natija shuki, remittenslar hajmi ko'paygani bilan ularning uzoq muddatli investitsion samarasi avtomatik yuz bermaydi. Moliyaviy savodxonlikning pastligi, kichik biznesni boshlashdagi institutsional to'siqlar, kredit resurslariga cheklangan kirish, bozor noaniqligi va soliqqa oid xavotirlar sabab uy xo'jaliklari ko'pincha xavfsizroq deb bilgan iste'mol yo'nalishlariga ustunlik beradi. To'qqizinchi natija, ayniqsa demografik tarkib nuqtai nazaridan, migrant yuboradigan uy xo'jaliklarida bolalar soni, boqimandalik koeffitsienti va mehnatga layoqatli a'zolar ulushi daromad oqimining qanchalik samarali taqsimlanishini belgilashini ko'rsatadi. Ya'ni bir xil remittens summasi turli uy xo'jaliklari uchun mutlaqo turlicha iqtisodiy natija beradi. O'ninchi natija sifatida qayd etish lozimki, mehnat migratsiyasi mahalliy mehnat bozoriga ham bilvosita ta'sir ko'rsatadi: ayrim hollarda tashqi migratsiya ichki ish haqiga bosimni yumshatadi, boshqa hollarda esa aynan faol yoshlar chiqib ketishi mahalliy bozorda malaka taqchilligini keltirib chiqaradi. Shu sababli migratsiyani faqat pul oqimi bilan o'lchash yetarli emas; u demografik, hududiy va institutsional muvozanatlarga ham ta'sir qiluvchi tizimli hodisadir. Yana bir muhim kuzatuv shundaki, remittenslarning barqarorligi migrantning ish turi va qabul qiluvchi mamlakatdagi huquqiy maqomiga bevosita bog'liq. Rasmiy mehnat shartnomasi, doimiy daromad va bank infratuzilmasidan foydalanish imkoniga ega migrantlar ko'proq muntazam va prognoz qilinadigan pul o'tkazmalarini yuboradi, norasmiy yoki mavsumiy bandlikdagi migrantlarda esa daromad oqimi uzilishli bo'ladi. Demak, uy xo'jaligi daromadining barqarorligi ko'pincha migrantning o'z mehnat sharoitlari sifati bilan belgilanadi. Bu esa mehnat migratsiyasi siyosatida xorijdagi mehnat huquqlarini himoya qilish masalasi bevosita ichki farovonlik siyosati ekanini anglatadi.

Muhokama

Olingan natijalar mehnat migratsiyasi va uy xo'jaliklari daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikni bir yoqlama ijobiy yoki bir yoqlama salbiy hodisa sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan yetarli emasligini ko'rsatadi. Birinchidan, mehnat migratsiyasi O'zbekiston uy xo'jaliklari uchun daromadni ko'paytiruvchi oddiy kanal emas, balki makroiqtisodiy beqarorlik, mahalliy bandlik tanqisligi va oilaviy shoklar sharoitida ishlaydigan norasmiy sug'urta tizimidir. Jahon bankining O'zbekiston bo'yicha natijalari migrantlar uyda qolgan a'zolarining iqtisodiy qiyinchiliklariga javoban remittenslar hajmi va chastotasini moslashtirishini ko'rsatgani bejiz emas: bu holat remittenslarni oila ichki makroprudensial instrumenti sifatida talqin qilishga asos

beradi. Ya'ni pul o'tkazmasi budjetning shunchaki bir qatori emas, balki iste'molni silliqlash, qarzni yopish, sog'liq xarajatlarini qoplash, ish qidirish oralig'ida omon qolish va ijtimoiy mavqeni ushlab turish mexanizmidir. Shu ma'noda, mehnat migratsiyasi uy xo'jaligi daromadiga ta'sirining birinchi va eng kuchli shakli riskni yumshatish ta'siridir. Daromad hajmi bir oz o'zgarsa ham, uning uzluksizligi ta'minlansa, uy xo'jaligi farovonligi sezilarli yaxshilanadi; iqtisodiyot tilida bu stabilizatsiya effekti, oddiy oilaviy til bilan aytganda esa uyda qozonning qaynab turishi demakdir. Ikkinchidan, mehnat migratsiyasi daromadning miqdoridan ko'ra, uning tarkibini chuqurroq o'zgartiradi. 2024-yilda transfert daromadlarning jami daromaddagi ulushi 26,0 foiz, xorijdan kelgan remittenslarning ulushi 16,5 foiz bo'lgani, 2025-yilning to'qqiz oyida bu ko'rsatkich 21,5 foizga ko'tarilgani shuni anglatadiki, O'zbekiston uy xo'jaliklarining muhim qismi klassik ish haqi va o'zini o'zi band qilish modelidan mahalliy mehnat + tashqi remittens + ijtimoiy transfert kombinatsiyali modelga o'tgan. Bunday kombinatsiya qisqa muddatda daromadni ko'paytiradi, ammo uzoq muddatda ikki qarama-qarshi natijani tug'dirishi mumkin. Bir tomondan, u daromad manbalarini diversifikatsiya qiladi va kambag'allik xavfini pasaytiradi. Ikkinchi tomondan esa ayrim hududlarda mahalliy mehnat bozoriga tayanish rag'batini pasaytirib, iqtisodiy faollikning bir qismini tashqariga eksport qiladi. Shuning uchun migratsiyani faqat muvaffaqiyat hikoyasi sifatida ko'rish xato bo'ladi. Remittenslar og'riq qoldiruvchi vosita bo'lishi mumkin, ammo ular iqtisodiyotning ortopediyasi emas: suyak qiyshaygan bo'lsa, dori og'riqni kamaytiradi, lekin tuzilmani o'zi tiklamaydi. O'zbekiston uchun bu tuzilma esa ichki mehnat unumdorligi, hududiy sanoatlashuv, malakali ish o'rinlari va mehnatga haq to'lash sifati bilan bog'liq. Uchinchidan, remittenslarning uy xo'jaligi daromadlariga ta'siri mintaqaviy jihatdan bir xil emas. Farg'ona, Xorazm, Andijon va Samarqand kabi hududlarda xorijdan keladigan pul o'tkazmalarining daromaddagi ulushi yuqori bo'lishi bu hududlarda migratsiya tarmoqlari kuchli, ijtimoiy kapital zich va tashqi mehnat bozorlariga kirish kanallari tarixan shakllanganini ko'rsatadi. Aksincha, Toshkent shahrida ulushning pastroq bo'lishi poytaxtdagi mahalliy mehnat bozori kengligi, xizmatlar sektori rivojlanganligi va ichki daromad manbalari xilma-xilligi bilan izohlanadi. Demak, mehnat migratsiyasi–daromad bog'liqligi iqtisodiy geografiya bilan chambarchas tutashgan. Bu yerda hududlar bo'yicha bir xil siyosat samara bermaydi: remittenslarga ko'proq tayanadigan hududlarda moliyaviy savodxonlik, jamg'arma vositalari, oilaviy investitsiya dasturlari va qaytgan migrantlarni biznesga jalb etish muhimroq bo'lsa, ichki mehnat bozori nisbatan kuchli hududlarda migratsiyadan keladigan mablag'larni ko'proq ishlab chiqarish va xizmatlar loyihalariga bog'lash ustuvor bo'ladi. To'rtinchidan, mehnat migratsiyasining ijobiy ta'siri avtomatik emas, balki institutsional sharoitga bog'liq. O'zbekiston Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda P2P o'tkazmalar ulushining 46 foizga yetgani va an'anaviy tizimlarning 52 foiz ulush saqlab qolayotgani remittenslar infratuzilmasida sezilarli transformatsiya ketayotganini ko'rsatadi. Raqamli kanallar tezlik, qulaylik va arzonlikni oshiradi, bu esa remittenslarning sof foydasini ko'paytiradi. Jahon banki ma'lumotlari bo'yicha esa global o'rtacha transfer xarajati hali ham 6,4 foiz atrofida bo'lib, SDG maqsadidagi 3 foizlik darajadan ancha baland. Demak, migrant yuborgan har 100 dollarning bir qismi

ishlab topilgan mehnat haqidan emas, yo'lda yo'qotilayotgan tranzaksiya xarajatlaridan kesilib qolmoqda. Shuning uchun mehnat migratsiyasi siyosati faqat jo'natish va qaytarish mexanizmlaridan iborat bo'lmashligi kerak; u arzon, tezkor, himoyalangan va rasmiy moliyaviy kanallarga tayanadigan remittens ekotizimini yaratishga qaratilishi lozim. Raqamli to'lovlar kengaysa, bank kartalariga to'g'ridan to'g'ri tushumlar ohsa va raqobatli transfer bozori shakllansa, uy xo'jaliklari qo'liga yetib boradigan real daromad hajmi ortadi. Boshqacha aytganda, migrantning chet eldagi mehnati qimmatlashmay turib ham, uning oilasi qo'liga tegadigan pul ko'payishi mumkin. Bu esa siyosatning juda kam ko'rinadigan, lekin juda foydali nuqtasidir. Beshinchidan, mehnat migratsiyasiga tayanish uy xo'jaliklari daromadlarini oshirsa-da, tashqi xatarlarga sezgirlikni kuchaytiradi. Jahon banki va KNOMAD ma'lumotlarida O'zbekiston uchun 2023-yilda remittens oqimlarining 78 foizi Rossiya bilan bog'liq ekani, 2022-yildagi favqulodda o'sishdan so'ng 2023-yilda Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqasida remittenslar pasaygani hamda 2024-yilda oqimlar bo'yicha ehtiyotkor prognozlar saqlanib qolgani ko'rsatilgan. Bu shuni anglatadiki, uy xo'jaligi daromadidagi o'sish tashqi mehnat bozorida biror siyosiy yoki kurs shoki bilan tezda bosim ostida qolishi mumkin. Valyuta kursining tebranishi, migratsiya qoidalarining keskinlashuvi, ishga ruxsat tartibining murakkablashuvi yoki qabul qiluvchi mamlakatdagi retsessiya remittenslar oqimini qisqartirsa, ichki uy xo'jaliklari daromadlari zudlik bilan siqiladi. Shunday ekan, mehnat migratsiyasi kambag'allikni kamaytirishda kuchli instrument bo'lsa-da, uni uzoq muddatli taraqqiyot strategiyasining yagona ustuniga aylantirish xatarlidir. To'g'ri siyosat shundan iborat bo'lishi kerakki, remittenslar iste'molni qo'llab-quvvatlashdan tashqari, jamg'arma, ta'lim, kasbga qayta tayyorlash, kichik biznes va uy-joy sifatini yaxshilashga yo'naltiriladigan kapitalga aylansin. Bu yerda davlatning vazifasi migrant yuborgan pulni nazorat qilish emas, balki uning unumli aylanishi uchun sharoit yaratishdir: mos bank mahsulotlari, jamg'armaga qo'shimcha rag'bat, qaytgan migrantlar uchun biznes inkubatsiyasi, mahoratni tasdiqlash tizimi va hududiy investitsiya paketlari shular jumlasiga kiradi. Nihoyat, oltinchidan, mehnat migratsiyasi va uy xo'jaliklari daromadlari o'rtasidagi bog'liqlik gender va oilaviy mehnat taqsimoti nuqtai nazaridan ham qayta ko'rib chiqilishi lozim. Rasmiy statistikada ko'proq pul oqimi ko'rinadi, ammo uyda qolgan ayollar, keksalar va bolalar zimmasiga tushayotgan bepul parvarish va emotsional mehnat ko'pincha ko'rinmaydi. Demak, pul kirimi ortgani bilan ijtimoiy yuklamaning qayta taqsimlanishi ham sodir bo'ladi. Ilmiy baho to'liq bo'lishi uchun daromadni faqat bankka tushgan summa emas, oilaning ichki mehnat balansida yuz bergan o'zgarishlar bilan birga o'lchash kerak. Shu jihatdan, kelajak tadqiqotlari migratsiyaning ta'limga, sog'liqqa, uy xo'jaligi ichidagi qaror qabul qilishga va mahalliy mehnat faolligiga ta'sirini mikro darajada chuqurlashtirishi lozim. Chunki iqtisodiyotda ko'pincha ko'rinadigan narsa pul bo'ladi, ammo hal qiluvchi narsa uning ortidagi munosabatlardir. Shu bilan birga, mehnat migratsiyasining uy xo'jaliklari daromadlariga ta'siri bo'yicha xalqaro adabiyotdagi ikki yirik qarash O'zbekiston tajribasida bir-birini inkor etmay, aksincha, bir-birini to'ldiradi. Birinchi qarashga ko'ra, migratsiya daromadlarni ko'paytiradi va kambag'allikni qisqartiradi; ikkinchi qarash esa remittenslarga qaramlikning uzoq muddatli mehnat motivatsiyasini susaytirishi, iste'molchi xulqini kuchaytirishi va "kutish iqtisodiyoti"ni shakllantirishi

mumkinligini ta'kidlaydi. O'zbekiston tajribasi aynan shu ikki tezis o'rtasidagi murakkab muvozanatni ko'rsatadi: qisqa va o'rta muddatda remittenslar ijtimoiy barqarorlikni kuchaytiradi, biroq ular mahalliy iqtisodiy islohotlar, yangi ish o'rinlari va institutsional modernizatsiyani almashtirib qo'ya olmaydi. Bundan tashqari, migratsiya daromadlari "oilaviy muomala iqtisodiyoti"ni ham kuchaytiradi, ya'ni qarindoshlik tarmoqlari, qarz berish-olish, to'y-ma'raka, uy-joy qurilishi va norasmiy ijtimoiy majburiyatlar remittenslardan foydalanish yo'nalishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli remittenslardan samarali foydalanish bo'yicha siyosat faqat bank mahsulotlari bilan cheklanmasligi, balki uy xo'jaligi qarorlarini qabul qilishga ta'sir qiluvchi ijtimoiy normalarni ham hisobga olishi kerak. Mahalliy darajada ayollar bandligini kengaytirish, kasb-hunar dasturlarini migrant oilalariga moslashtirish, qaytgan migrantlar ko'nikmalarini sertifikatlash va mikrobiznesni boshlash xarajatlarini kamaytirish kabi choralar remittenslarning iste'moldan investitsiyaga aylanish ehtimolini oshiradi. Bunda eng muhim narsa shuki, migratsiya siyosati faqat chetga ketgan fuqaro bilan ishlash emas, balki ortda qolgan uy xo'jaligi bilan ishlash siyosati ham bo'lishi lozim. Chunki daromad oqimining haqiqiy taqdiri bank ilovasida emas, uy ichidagi qaror qabul qilish jarayonida hal bo'ladi. Aynan shu nuqtada davlatning tashqi mehnat migratsiyasi bo'yicha diplomatik, huquqiy va konsullik faoliyati uy xo'jaligi daromadlari barqarorligining yashirin, ammo hal qiluvchi omiliga aylanadi. Migrantning qonuniy maqomi mustahkam bo'lsa, uning mehnatidan olinadigan sof foyda va oilaga yuboriladigan pulning muntazamligi yuqori bo'ladi; maqom noaniq bo'lsa, remittens oqimi ham noaniqlashadi. Demak, migratsiya iqtisodiyotini faqat ichki statistika bilan boshqarib bo'lmaydi — u transmilliy mehnat boshqaruvi, huquqiy himoya va moliyaviy integratsiya bilan uyg'un holda ko'rilishi kerak.

Xulosa

O'tkazilgan tahlil mehnat migratsiyasi va uy xo'jaliklari daromadlari o'rtasida O'zbekiston sharoitida barqaror va kuchli bog'liqlik mavjudligini, biroq bu bog'liqlik sodda chiziqli emas, ko'p omillar orqali vositalanuvchi murakkab tizim ekanini ko'rsatdi. Mehnat migratsiyasi uy xo'jaliklari daromadining nafaqat hajmini oshiradi, balki uning tarkibini qayta tuzadi, iste'molni silliqlashtiradi, kambag'allik xavfini kamaytiradi va ayrim hududlarda tashqi manbalarga yuqori darajada tayanadigan iqtisodiy modelni shakllantiradi. O'zbekistonda 2024-yilda transfert daromadlarning jami daromaddagi ulushi 26,0 foiz, xorijdan olingan pul o'tkazmalarining ulushi 16,5 foiz bo'lgani, 2025-yil yanvar–sentabrda bu ko'rsatkich 21,5 foizga yetgani migratsiya endi qo'shimcha yordam emas, balki ko'plab oilalar daromad mexanizmining normal komponentiga aylanganini tasdiqlaydi. Jahon banki tadqiqotlarida remittenslar bo'lmaganda kambag'allik darajasi sezilarli oshishi mumkinligi aniqlangani esa bu oqimlarning ijtimoiy ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, remittenslarga tayanish valyuta xatari, qabul qiluvchi mamlakatlar siyosati, transfer xarajatlari va bitta tashqi bozorga ortiqcha qaramlik kabi xatarlarni ham yuzaga chiqaradi. Shundan kelib chiqib, tadqiqot quyidagi umumiy xulosaga olib keladi: mehnat migratsiyasi uy xo'jaliklari daromadlarini oshiruvchi muhim instrumentdir, ammo uning ijobiy samarasi uzoq muddatli barqarorlikka aylanishi uchun remittenslarni arzon va xavfsiz o'tkazish, moliyaviy savodxonlikni kuchaytirish, qaytgan migrantlarni ichki iqtisodiy

faoliyatga integratsiya qilish, hududiy bandlik siyosatini takomillashtirish va daromadlarni investitsiyaga aylantirish mexanizmlarini rivojlantirish zarur. Qisqasi, mehnat migratsiyasini inkor etish ham, uni romantizatsiya qilish ham to'g'ri emas; to'g'ri yo'l uni uy xo'jaligi farovonligi va milliy taraqqiyot o'rtasidagi ko'prikka aylantirishdir. Shu maqsadda, davlat, bank sektori, mahalliy hokimiyatlar va tadbirkorlik ekotizimi o'rtasida muvofiqlashtirilgan siyosat zarur: migrant mablag'i oilaviy iste'molni saqlab qolish bilan birga, mahalliy ishlab chiqarish, xizmatlar, kasb-hunar va inson kapitaliga ham kirib borishi kerak. Ana shunda mehnat migratsiyasi qisqa muddatli najot emas, balki uzoq muddatli rivojlanish resursiga aylanadi. Amaliy nuqtai nazardan qaraganda, mehnat migratsiyasi bilan bog'liq daromadlarni barqaror rivojlanish omiliga aylantirish uchun kamida besh ustuvor yo'nalish ajralib turadi: birinchisi, pul o'tkazmalari bozorida raqobatni kuchaytirish va tranzaksiya xarajatlarini pasaytirish; ikkinchisi, remittens oluvchi uy xo'jaliklari uchun maqsadli jamg'arma, sug'urta va mikromoliyaviy mahsulotlarni kengaytirish; uchinchisi, qaytgan migrantlarning mehnat ko'nikmalarini milliy malaka tizimi bilan bog'lash; to'rtinchisi, remittenslardan foydalanishni ta'lim, sog'liq va kichik tadbirkorlik bilan tutashtiruvchi hududiy dasturlarni rivojlantirish; beshinchisi esa migratsiya kuchli hududlarda daromadlarning ichki iqtisodiyotga qayta aylanishini rag'batlantiruvchi mahalliy sanoat va xizmatlar platformasini yaratishdir. Ilmiy jihatdan esa kelgusida mikro darajadagi panel ma'lumotlar, genderga oid kesimlar, yoshlar migratsiyasi va raqamli remittens ekotizimining xulqiy oqibatlarini chuqurroq tadqiq etish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki mehnat migratsiyasi bugungi kunda faqat demografik yoki mehnat bozori hodisasi emas; u O'zbekiston uy xo'jaliklari iqtisodiyotining yashirin, ammo juda ta'sirchan ustunlaridan biridir. Shu bois mehnat migratsiyasi masalasini faqat ketish statistikasi bilan emas, balki daromad sifati, farovonlik barqarorligi va hududiy rivojlanish natijalari bilan birgalikda baholash zarur.

Adabiyotlar ro'yxati

1. United Nations Department of Economic and Social Affairs. International Migrant Stock 2024: Key Facts and Figures. New York: UN DESA, 2024. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/>
2. International Labour Organization. ILO Global Estimates on International Migrant Workers: International migrants in the labour force. Fourth edition. Geneva: ILO, 2024. URL: <https://www.ilo.org/>
3. World Bank. Remittances. Brief. Washington, DC: World Bank, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/migration/brief/remittances-knomad>
4. Ratha D., Plaza S., Kim E.J. In 2024, remittance flows to low- and middle-income countries are expected to reach \$685 billion, larger than FDI and ODA combined. Washington, DC: World Bank People Move Blog, 2024. URL: <https://blogs.worldbank.org/>
5. Seitz W. International Migration and Household Well-Being: Evidence from Uzbekistan. Policy Research Working Paper 8910. Washington, DC: World Bank, 2019. URL: <https://documents.worldbank.org/>
6. World Bank. International Migration from Uzbekistan. Washington, DC: World Bank, 2021. URL: <https://documents.worldbank.org/>

7. World Bank. Listening to the Citizens of Uzbekistan. Washington, DC: World Bank, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/brief/l2cu>
8. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Xalqaro migratsiya va jismoniy shaxslarning valyuta operatsiyalari sharhi. Toshkent, 2026. URL: <https://cbu.uz/>
9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida aholi umumiy daromadlari, 2024-yil yakunlari bo‘yicha. Toshkent, 2025. URL: <https://stat.uz/>
10. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida aholi umumiy daromadlari, 2025-yil yanvar–sentabr. Toshkent, 2025. URL: <https://stat.uz/>
11. World Bank. Remittances Slowed in 2023, Expected to Grow Faster in 2024. Press release. Washington, DC, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/>
12. World Bank/KNOMAD. Migration and Development Brief 40. Washington, DC: World Bank, 2024. URL: <https://www.knomad.org/>
13. World Bank Data. Personal remittances, received (% of GDP) – Uzbekistan. Washington, DC, accessed 2026. URL: <https://data.worldbank.org/>
14. Kakhkharov J. South-South Migration: Remittances of Labour Migrants and Household Expenditures in Uzbekistan. International Migration, 2021. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/>